

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

Deze publicatie bevat een
erratum d.d. 25 augustus
2022 op pagina 4

Impactvolle Determinanten *van gezondheid*

1. Introductie: Impactvolle determinanten

Deze factsheet is onderdeel van een serie factsheets die zijn geschreven in het kader van het onderzoek Impactvolle Determinanten. Het doel van dit onderzoek is om zicht te krijgen op welke (achterliggende) determinanten samenhangen met gezondheid.

Onder determinanten van (on)gezondheid verstaan we alle factoren die de volksgezondheid beïnvloeden. Het gaat om zowel risicofactoren voor ongezondheid als om factoren die de gezondheid positief beïnvloeden. We hanteren vaak een indeling in persoonsgebonden factoren, leefstijl en de fysieke en sociale omgeving. Persoonsgebonden factoren ontwikkelen zich vaak via een wisselwerking tussen genen, leefstijl en omgevingsfactoren. Deze factoren zijn dus zowel genetisch als verworven. Voorbeelden van persoonsgebonden factoren zijn leeftijd en geslacht, bloeddruk, en overgewicht. Bij leefstijlfactoren gaat het om gedrag dat een gunstige of een ongunstige invloed kan hebben op de gezondheid, zoals lichaamsbeweging, roken en overmatig alcoholgebruik. Bij omgevingsfactoren gaat het om zowel de fysieke als de sociale omgeving. Voorbeelden van fysieke omgevingsfactoren zijn geluid, straling, luchtverontreiniging en de kwaliteit van het milieu. De sociale omgeving omvat het geheel van sociale, culturele en levensbeschouwelijke factoren dat van invloed is op het menselijk gedrag. Onderwerpen die gerelateerd zijn aan de sociale omgeving zijn bijvoorbeeld arbeid, participatie, eenzaamheid en sociaal economische status.

Ook kunnen ziekten of aandoeningen dienen als determinant voor andere ziekten of gezondheid. Naast deze groepen van determinanten zijn preventie, zorg en maatschappelijke determinanten ook van invloed op de volksgezondheid. Deze factoren worden ook wel “drijvende krachten” genoemd. Drijvende krachten kunnen ingedeeld worden in demografische, economische, sociaal-culturele, technologische, ecologische en politieke factoren. Er is dus een duidelijke gelaagdheid in determinanten die op verschillende niveaus bijdragen aan onze gezondheid.

Legenda praatplaat

VTV

Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2018 (RIVM). Gekwantificeerde determinanten verklaren ongeveer **1/3** deel van de ziektelast.

GBD

Global Burden of Disease 2017 (IMHE). Gekwantificeerde determinanten verklaren ongeveer **40%** van de ziektelast.

Leeswijzer

We hebben de verschillende determinanten die samenhangen met gezondheid schematisch weergegeven in een praatplaat. De praatplaat is opgebouwd volgens het regenboogmodel van Dahlgren-Whitehead (1). Dit model bestaat uit determinanten die persoonsgebonden zijn, die leefstijl en gewoonten beschrijven of in verband kunnen worden gebracht met leef-, woon- en werkomstandigheden. Drijvende krachten zijn voor deze praatplaat buiten beschouwing gelaten.

2. Aanpak en kanttkening

De gelaagdheid in determinanten die onze gezondheid beïnvloeden heeft het RIVM in dit onderzoek zo goed mogelijk in kaart gebracht. Het RIVM is via een brede verzameling van de beschikbare (internationale) literatuur gekomen tot een overzicht van (directe en indirecte) impactvolle determinanten van gezondheid. De determinanten die in de praatplaat opgenomen zijn kunnen, op basis van literatuur onderzoek, in verband worden gebracht met onze gezondheid. Echter, door grote verschillen in gebruikte definities van determinanten (bijv. fruit en groente inname, voedingskwaliteit of ultra bewerkte voedingsmiddelen), uitkomstmaten (bijv. verschillende ziekten), studiepopulaties en onderzoeksmethoden is het niet mogelijk om op een systematische manier uitspraken te doen over de mate waarin determinanten samenhangen met gezondheid. De Volksgezondheid Toekomstverkenning 2018 (VTV-2018) (2) en de ‘Global Burden of Disease study’ 2017 (GBD-2017) (3) zijn hierop een uitzondering. Daarom is gekozen deze onderzoeken als basis te nemen voor deze praatplaat. De percentages die zijn opgenomen in de praatplaat geven aan wat de invloed van de bepalende determinant is op onze gezondheid, en kunnen alleen binnen de betreffende studie (Volksgezondheid Toekomstverkenning of Global Burden of Disease study) met elkaar vergeleken worden. Er zijn een aantal determinanten waarover niet bekend is hoeveel zij positief of negatief bijdragen aan onze gezondheid. Daarom staat bij een aantal onderwerpen/bepalende factoren geen percentage genoemd.

Disclaimer

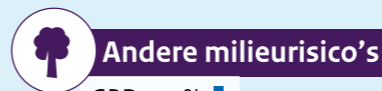
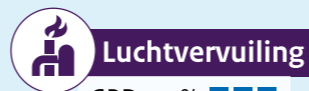
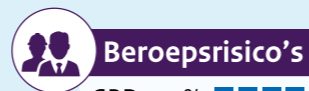
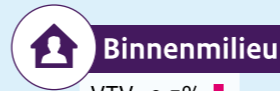
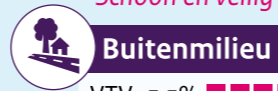
Bij de praatplaat hoort deze factsheet, de praatplaat dient daarom niet los te worden verspreid. De gepresenteerde determinanten van ziektelast uit de Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2018 en Global Burden of Disease 2017 zijn niet vergelijkbaar. De cijfers zijn een indicatie van de mate waarin de determinant bijdraagt aan ziektelast en kunnen gebruikt worden om binnen de bron de determinanten te vergelijken.

Leef-, woon- en werkomstandigheden

Werk & werkloosheid

Schoon en veilig

Zorg & voorzieningen

Onderwijs

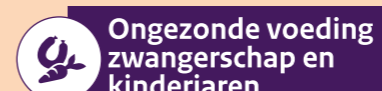
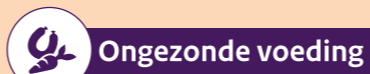
Water & sanitaire voorzieningen

Leefstijl en gewoonten

Mobiliteit & verkeer

Klimaat

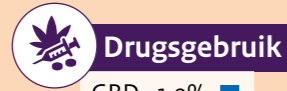
Recreëren

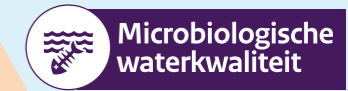
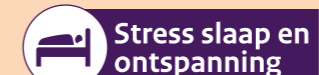
Groen & blauw

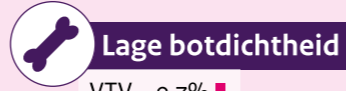
Inkomen & armoede

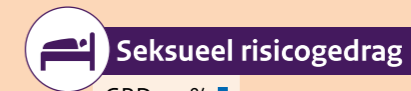
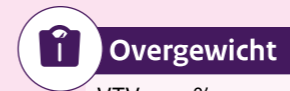
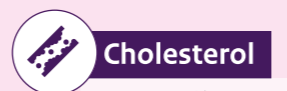
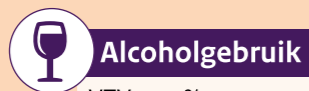
Persoonsgebonden

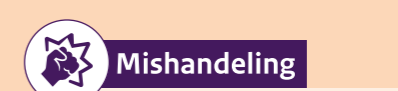
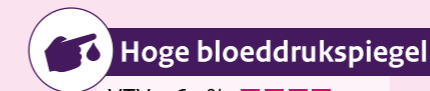
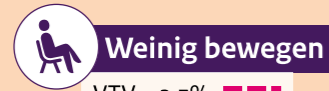
Huisvesting

Veiligheid & criminaliteit

Participatie

Landbouw & voedselproductie

Sociaal netwerk

Gezondheid (ziektelast)

Erratum

Publicatie Impactvolle determinanten van gezondheid

Bilthoven: 25 augustus 2022

Onderwerp: Erratum bij publicatie Impactvolle determinanten van gezondheid

De praatplaat Gezondheid (ziektelast) op pag. 3 van deze publicatie bevat helaas een typefout. In de praatplaat op pagina 3 staat bij persoonsgebonden factoren rechtsonder het woord “Hoge bloeddrukspiegel”. Dit moet zijn “Hoge bloedsuikerspiegel”. Daarnaast is, uitgaande van de Volksgezondheid Toekomst Verkenning, het percentage waarmee een hoge bloedsuikerspiegel bijdraagt aan de ziektelast niet 6,7% zoals in de praatplaat vermeld, maar 6,6%.

Deze wijzigingen hebben geen gevolgen voor de conclusies in de publicatie.

3. Boodschappen vanuit praatplaat Impactvolle determinanten

Ongezond gedrag, zoals roken, alcoholgebruik, te weinig bewegen en ongezonde voeding, is verantwoordelijk voor bijna 20 procent van de ziektelast. Roken is hiervan de belangrijkste oorzaak. Een ongezond binnen- en buitenmilieu veroorzaakt 4 procent van de ziektelast, met luchtverontreiniging als de belangrijkste oorzaak. Ongezonde arbeidsomstandigheden veroorzaken bijna 5 procent van de ziektelast. Omdat deze determinanten in grote mate bijdragen aan ziektelast, worden ze ook wel 'impactvolle determinanten' genoemd. Deze ontwikkelingen zijn niet voor alle bevolkingsgroepen hetzelfde. Zo daalt roken harder bij mensen met een hoge sociaal-economische status, en ernstig overgewicht stijgt harder bij degenen die een lage sociaaleconomische status hebben. Op basis van de literatuur is het voor sommige determinanten, bijvoorbeeld deze in het sociaal domein, niet mogelijk een kwantificering te geven in termen van ziektelast. Alle in deze praatplaat opgenomen determinanten samen verklaren ongeveer een derde van de ziekte in Nederland. Het grootste deel komt dus door andere factoren die we of (nog) niet kennen of waarover nog te weinig bekend is over de effecten op onze gezondheid, zoals bij stress. Voor de Global Burden of Disease study is dit totale percentage 40%.

4. Verdiepend onderzoek

Wat bepaalt of iemand ongezond eet, welke factoren hangen samen met een hoge werkdruk en waarom bewegen sommige mensen te weinig? Het is belangrijk om inzicht te krijgen in factoren die beïnvloeden hoe we ons gedragen, ons voelen en het milieu waarin we leven. Deze factoren worden ook wel 'achterliggende determinanten'.

Deze factsheet is een startpunt geweest voor verdiepend onderzoek. In dit verdiepend onderzoek is verder onderzoek gedaan naar welke factoren nou samenhangen met de eerder genoemde impactvolle determinanten. Wat bepaalt nou of iemand gezond eet? Waardoor ervaart iemand stress op werk? Wat zijn nou belemmeringen om te bewegen? Dit verdiepend onderzoek heeft ook een aantal factsheets opgeleverd waarin uitgebreid wordt ingegaan op de vraag wat de achterliggende factoren zijn die samenhangen met ongezonde voeding, bewegen, problematisch alcoholgebruik, psychosociale arbeidsbelasting of luchtkwaliteit.

Deze factsheet is onderdeel van een serie factsheets. Andere factsheets zijn:

- Factsheet Ongezonde Voeding
- Factsheet Bewegen
- Factsheet Problematisch Alcoholgebruik
- Factsheet Psychosociale Arbeidsbelasting
- Factsheet Luchtkwaliteit

5. Literatuur

1. Dahlgren G, Whitehead M. Policies and strategies to promote social equity in health. Background document to WHO-Strategy paper for Europe. Institute for Futures Studies; 1991.
2. RIVM. Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV) 2018.
3. Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME). Findings from the Global Burden of Disease Study 2017. Seattle, WA: IHME, 2018.

Dit is een uitgave van:

**Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu**

Postbus 1 | 3720 BA Bilthoven

www.rivm.nl

De zorg voor morgen begint vandaag